

Wis je da nie jonge?

De regionale en etnische invloeden op de finale /t/ deletie in de woorden ‘dat’ en ‘niet’.

Door: Aaron Mirck

Begeleidster: Jacomine Nortier

Blok: 4

Datum: 07-07-2011

Inhoudsopgave

1. Inleiding	p. 2
2. Theoretisch Kader	p. 4
3. Onderzoeksvraag	p. 13
4. Onderzoeksmethode	p. 15
5. Onderzoeksdata	p. 18
6. Verwachtingen	p. 20
7. Resultaten	p. 22
8. Interpretatie	p. 25
9. Conclusie	p. 29
10. Terugblik	p. 31
11. Literatuur	p. 32
12. Bijlagen	p. 33

1. Inleiding

Eén van de gevolgen van de massa-immigratie, urbanisatie, en etnische diversiteit in Nederland is dat verschillende talen met elkaar in contact komen en dat deze talen gesproken worden door verschillende groepen sprekers en deze sprekers allemaal een bepaalde attitude tegenover de talen van beide groepen hebben. Wat de situatie zo mogelijk nog interessanter maakt, is dat Nederland voor deze moderniteit – een steeds kleiner wordende wereld en de trek naar de stad – al linguïstisch verdeeld was. In de provincie sprak en spreekt men een andere variant van het Standaard Nederlands dan in de Randstad en beide sprekers hebben ook weer een bepaalde houding ten opzichte van deze varianten van het Standaard Nederlands.

In het verleden zijn er tal van onderzoeken gedaan naar de verschillen tussen de varianten voor en na de arbeidsmigratie na WO II in Nederland. Onderstaande onderzoeken hebben mij er toe bewogen om één bepaalde eigenschap onder de loep te nemen en bepaalde uitkomsten te verwachten alvorens ik de uitkomsten van mijn onderzoek zou vergelijken met eerder onderzoek.

Zo blijkt uit het onderzoek van Schatz (1986) en Van Hout (1989) dat sprekers uit Nijmegen en Amsterdam een totaal andere houding hebben tegenover de variant die in hun stad gesproken werd en wordt. Het Nijmeegs Stadsdialect wordt door sprekers omschreven als ‘onbeschoft’ en de meeste sprekers verwachten dat het na verloop van tijd zal verdwijnen. Daarentegen wordt het Plat Amsterdams wél door verschillende klassen in de maatschappij gesproken en kent het een groter prestige dan het Nijmeegs Stadsdialect.

Ook naar het verschil in taalgebruik van ‘oude’ en ‘Nieuwe Nederlanders’ is onderzoek gedaan, al is het zoals opgemerkt een relatief nieuw verschijnsel. Het Nederlands met de Marokkaanse fonologie, het negeren van de regels voor de bepaling van geslacht (‘die meisje in plaats van dat meisje) en het geleende lexicon (‘wallah’, ‘inshallah’) wordt doorgaans aangeduid als straattaal, maar wordt in het sociolinguïstische discours een multi-etnolect genoemd (Dorleijn en Nortier 2011). Het multi-etnolect wordt gevonden bij Nederlandse jongeren met o.a. een Marokkaanse, Turkse Griekse en Nederlandse (linguïstische) achtergrond. Het is een linguïstische stijl en geen taal, aangezien de sprekers de stijl in bepaalde situaties gebruiken, wat hem niet voor elk gesprek met elke spreker bruikbaar maakt en de gebruikers ervan de stijl dus ‘aan of uit kunnen zetten’. Daarbij bevat het multi-etnolect in Nederland een groot aantal eigenschappen van het Marokkaans en vormt het Nederlands de

basis voor de taal. Sprekers maken fouten, zoals het negeren van de regels voor de bepaling van geslacht, en lenen fonologie of lexicon bewust, om bijvoorbeeld aan te geven dat ze bij een bepaalde groep horen (Cornips 2008).

Ik heb gebruik mogen maken van het materiaal wat is verzameld voor het project 'Roots of ethnolects'. Via deze weg wil ik dan ook graag de leden van dit project bedanken, omdat zonder hen de data niet verzameld zou zijn en het me tijd en moeite heeft gespaard. Daarbij is het voor de hand liggend dat meer ervaren onderzoekers als hoogleraren en promovendi meer ervaring hebben met het verzamelen van data en daardoor beter in staat zijn om condities te scheppen waar de meest 'natuurlijke' data uit voort komen.¹

---

¹ De mate waarin data natuurlijk is, is afhankelijk van verschillende factoren. Zo is het voorlezen van een woordenlijst minder natuurlijk dan een spontane conversatie en komt de afwezigheid van de onderzoeker de natuurlijkheid van de data natuurlijk ook alleen maar ten goede.

2. Theoretisch Kader

Ik zal hieronder verschillende artikelen bespreken en inzoomen op hetgeen mijn verdere keuzes – zoals: wat is onderzocht, op welke manier en waarom – kan onderbouwen.

Dit komt neer op artikelen die situaties van taalcontact als *main focus* hebben, waarin de vraag centraal staat welke factoren het meest invloed hebben op het resultaat van dit contact en welke verwachtingen in welke condities gesteld kunnen worden aan het taalcontact.

Daarnaast is het voor de lezer ook nodig om enige kennis te hebben over de besproken dialecten en spreekstijlen: het Plat Amsterdams, het Nijmeegs stadsdialect en het multi-etnolect komen aan bod. Deze kennis is nodig om uitspraken over het verschil tussen deze stadsdialecten en de etnische spreekstijl, iets wat centraal staat in dit onderzoek, te begrijpen.

De hiërarchie van invloeden op taalcontacten

Thomason (2001;2004) onderzocht welke factoren invloed hebben op situaties van taalcontact en ontdekte dat we te maken hebben met een ware hiërarchie van invloeden: pas zodra de bovenste factor niet van belang is, oefent de factor daaronder invloed uit op het proces. Dit zal van groot belang zijn in mijn onderzoek en de onderzoeken die ik hieronder bespreek, aangezien het een verklaring biedt waarom bepaalde taalvarianten op een dergelijke manier door hun sprekers vorm wordt gegeven. Deze hiërarchie ziet er als volgt uit en is van boven (het meest relevant) naar onder gerangschikt (het minst relevant). De attitudes van sprekers is het meest belangrijk, zoals direct hieronder uitgelegd wordt, en de linguïstische eigenschappen van de talen blijken het minst belangrijk te zijn om het resultaat van een taalcontact te verklaren of te voorspellen.

1. Sociaal-psychologische factoren: de houdingen van sprekers.

In acht moet worden genomen dat we weinig weten over hoe houdingen tegenover talen tot stand komen, waardoor de resultaten van taalcontacten onvoorspelbaar zijn. Het is bekend dat de attitudes van sprekers tegenover talen doorslaggevend zijn wat betreft het resultaat van een contactsituatie van verschillende talen. Ik zal hieronder een paar situaties opsommen waarin alle andere factoren – die hierna aan bod komen – van geen enkel belang bleken, enkel en alleen omdat de sprekers een bepaalde houding hadden tegenover de beide talen. Deze

situaties weerhouden ons ervan voorspellingen te doen over taalcontacten, wat deze attitudes het meest relevant maakt voor welk onderzoek taalcontacten dan ook.

Zo kan een dominante groep een grote culturele druk uitoefenen op een ondergeschikte groep én er intens contact zijn tussen beide groepen, wat er niet toe leidt dat deze laatstgenoemde groep van taalsprekers de gehele taal overneemt van de dominante groep. De sprekers van het Salish uit Montana hebben er bewust voor gekozen om geen woorden over te nemen uit de taal van de dominante groep, namelijk het Amerikaans wat gesproken wordt door de meerderheidsgroep. Dit kan voortkomen uit een koppige loyaliteit aan de eigen taal.

Dat een individu meer toegang tot de socio-politiek dominante taal heeft, leidt er niet per se toe dat de dominante taal een grotere invloed heeft op het taalgebruik van het individu. Er is onderzoek gedaan door Paul Kilpatrick naar het resultaat van het contact van het Spaans en de Zapoteekse taal in Juchitán. Uit dit onderzoek bleek dat er minder invloeden van het Spaans in het taalgebruik van degenen die meer toegang hadden tot deze taal te vinden waren, dan in dat van degenen die minder toegang hadden tot deze taal. Dit had er mee te maken dat de Zaptoken geloofden dat, zo werd Kilpatrick verteld, de Spanjaarden het land niet veroverd hebben maar slechts omsingeld hebben.

Het gebeurt soms ook dat sprekers opzettelijk hun taal veranderen; taal wordt in die gevallen door de sprekers gezien als een markeerder van (groeps)identiteit. Dit verschijnsel komt over de hele wereld voor in verschillende vormen. In sommige gevallen gebeurt dit omdat de sprekers hiermee trachten aan te geven dat bij een bepaalde groep jongeren te horen, soms om een geheimtaal te creëren en een afstand te scheppen met buitenstaanders, en in weer andere gevallen om een etnische identiteit te construeren en uit te drukken. Doorgaans gebeurt dit middels het vervangen van bestaande woorden met nieuwe woorden, al is er ook een gemeenschap van sprekers in Nieuw-Guinea bekend die het volgende deed. Ze draaiden het grammaticaal systeem voor het toekennen van geslacht om, zodat alle regels die voor vrouwelijke woorden golden nu voor mannelijke woorden golden en visa versa. Hierdoor verschilde de taal van deze groep van de omringende talen, die allemaal nog op de hiervoor gebruikte manier geslacht toekennen aan bijvoorbeeld voornaamwoorden. Dit soort veranderingen zijn moeilijk voor te stellen zonder de bewuste keuzes van sprekers als een belangrijke factor te beschouwen.

2. Sociale factoren.

Er zijn verschillende sociale factoren die invloed hebben op taalveranderingen in situaties van taalcontact.

1. De mate van contact is belangrijk: hoe intensiever die is, hoe meer overdracht er verwacht kan worden.
2. Het is van belang dat er genoeg tijd is om de andere taal te leren, willen er aspecten uit die taal overgenomen worden.
3. Het is doorgaans zo dat de kleinste groep taalsprekers aspecten van een taal overneemt van een grotere groep taalsprekers in hetzelfde gebied. Het is namelijk waarschijnlijker dat de cultuur die het best vertegenwoordigd is wat betreft omvang ook de dominante cultuur is.
4. Als een groep sociaaleconomisch dominant is over een andere groep, is de kans groter dat er eigenschappen van de taal uit de dominante groep overgenomen worden door sprekers uit de niet-dominante groep. De redenen hiervoor zijn complex, maar het is duidelijk dat het waarschijnlijker is dat de sprekers uit de niet-dominante groep tweetalig worden (om bijv. een baan te kunnen krijgen, onderwijs te genieten, etc.), wat de invloed van de taal van de dominante groep op de taal van de niet-dominante groep mogelijk maakt.
5. Er zijn voorspellingen tot op enige hoogte te doen die afhankelijk zijn van de mate waarin de sprekers van de minderheidstaal de meerderheidstaal perfect verwerven (en er dus geen sprake is van imperfect leren of onderweg in het leerproces blijven steken). In dat geval spreken we doorgaans over het *lenen* van elementen. Als de sprekers de andere taal perfect verworven hebben, zijn de volgende veranderingen in de minderheidstaal te verwachten naarmate het contact intensiever wordt tussen beide groepen taalsprekers.
  - a. Het niet tot de basis behorende deel van het vocabulaire (geen woorden zoals mama, boom, etc. die in elke cultuur gebruikt worden, maar woorden als vliegtuig, camera, filosofie en kerk) wordt naar de te leren taal overgenomen. Dit gebeurt bijvoorbeeld om onbekende concepten en nieuwe uitvindingen aan te kunnen duiden in gesprekken.
  - b. Als dit deel van het vocabulaire overgenomen is en de sprekers van de minderheidstaal enigszins tweetalig zijn, worden hierna de oppervlakkige fonologie en een deel van de rest van het vocabulaire (functiewoorden zoals 'toen').
  - c. Naarmate het contact intensiever wordt tussen beide groepen taalsprekers en de sprekers van de minderheidstaal in grotere mate tweetalig worden, volgen

hierna de structurele elementen en de rest van het lexicon en de fonologische eigenschappen van de taal.

Aan de andere kant van het spectrum staat de situatie waarin de minderheidsgroep de taal van de dominante groep niet perfect verwerft, wat tot een tegenovergesteld patroon leidt: de fonologie en syntaxis worden als eerste uitgewisseld, waarna het lexicon van de ene taal voor een klein deel invloed heeft op de taal van de ander. Er is in deze situatie in grotere mate en op een eerder moment tijdens het taalcontact een lexicale invloed van de meerderheidstaal op de minderheidstaal zichtbaar.

Dit verklaart waarom bepaalde sprekers van sommige minderheidstalen de meerderheidstaal op een andere manier vormgeven, zonder dat ze woorden van hun moedertaal in hun versie van de meerderheidstaal voegen. Daarnaast is het nog belangrijk om te bepalen of de nieuwe groep taalsprekers in de samenleving geïntegreerd is. Is dat niet het geval, dan vertoont hun versie van de te leren meerderheidstaal (o.a. gemarkeerde) eigenschappen die ook in hun moedertaal te vinden zijn en wordt dit een vaststaande taal die naast de dominante taal functioneert. Is de groep wel geïntegreerd in de samenleving, dan ‘onderhandelen’ de dominante en minderheidsgroep, waarna hun talen samensmelten en er een nieuwe taal ontstaat die de hele gemeenschap spreekt (Thomason 2004: 66-76).

3. Linguïstische eigenschappen

Er zijn drie linguïstische factoren die invloed hebben op taalveranderingen door contact, die ik hieronder kort uiteenzet (Thomason 2004: 76-77).

1. Per linguïstische eigenschap moet in acht genomen worden of deze universeel gemarkeerd is of niet. Deze gemarkeerde elementen zijn lastiger te leren en zullen dan ook minder snel in het taalgebruik van beide groepen sprekers verschijnen, als de groep sprekers die deze taal leert deze taal niet perfect leert beheersen of in het leerproces blijft steken op een bepaald punt. De moeite die het sprekers kost om deze eigenschappen te verwerven zouden weerspiegeld worden in het gegeven dat gemarkeerde eigenschappen minder vaak voorkomen in de wereld en op latere leeftijd geleerd worden dan ongemarkeerde elementen. Een voorbeeld van zo'n gemarkeerde eigenschap is de afwezigheid van nasale consonanten in een fonologisch systeem, aangezien haast alle talen tenminste één nasale consonant hebben, en deze nasale consonanten op jongere leeftijd verworven worden door sprekers van talen waarin zowel nasale als niet-nasale consonanten voorkomen.

Zodra er een taal verworven wordt en het imperfect leren geen rol speelt, dan is de rol van de gemarkeerdheid van een element niet meer relevant. De taallerende sprekers beheersen al de structuur van de taal, wat het voor hen de gemarkeerde eigenschappen even toegankelijk maakt als de niet-gemarkeerde eigenschappen.

2. Daarnaast speelt de mate waarin eigenschappen geïntegreerd zijn in het linguïstisch systeem een rol: zodra een eigenschap dieper ingebed is in een taal wordt deze minder snel overgenomen of meegenomen van de moedertaal naar de te leren taal. Dit gaat vooral op voor de inflectionele morfologie, wat een verklaring biedt voor het gegeven dat in elk onderzoek naar voren komt dat deze linguïstische eigenschap enigszins ‘achterloopt’ in het overname proces op andere grammatische eigenschappen. Dit komt er op neer dat bijvoorbeeld het suffix *-de* in ‘slaagde’ (wat gebruikt wordt om enkelvoud + verleden tijd aan te geven), minder snel overgenomen wordt dan het suffix *-heid* in ‘schoonheid’.
3. De typologische afstand tussen de moedertaal en de te leren taal is de laatste factor van belang en daaruit volgen de volgende voorspellingen: zelfs linguïstische eigenschappen die bijzonder gemarkeerd zijn of erg geïntegreerd zijn in een linguïstisch systeem, zijn gemakkelijk over te nemen als de systemen typologisch op elkaar lijken. De duidelijkste voorbeelden hiervan zijn dialecten, maar het gebeurt ook tussen talen die erg aan elkaar verwant zijn. Zo is bekend dat het Meglano-Roemeens de persoons-/aantalsuffixen geleend heeft uit het Bulgaars (Thomason 2001;2004: 77).

Door de bovenstaande hiërarchische ordening van invloeden op taalcontacten, is het van belang meer waarde aan de attitudes van sprekers te hechten dan aan bijvoorbeeld de linguïstische eigenschappen. Hieronder volgen een paar voorbeelden van andere onderzoeken, waaruit blijkt dat de houding van de spreker doorslaggevend is wat betreft de manier waarop deze spreker zijn taalgebruik vormgeeft.

Het bewust negeren van geslacht

Er zijn bepaalde taaluitingen die van belang zijn en aandacht verdienen, wat niet komt doordat ze een bepaalde betekenis overdragen, maar omdat ze een bepaalde identiteit construeren en vormgeven. Zo begrijpt iedereen wel wat met *die meisje* bedoeld wordt en betekent het niets anders dan *dat meisje*, maar is er wel een aanzienlijk verschil in de vormgeving van deze betekenis.

We hebben het in dit geval over de schending van de regels voor de bepaling van geslacht, zoals ook is onderzocht door Cornips (2008). Uit haar onderzoek blijkt dat het verwerven van deze regel een langdurig proces is: Nederlandse kinderen doen er zes jaar over om het koppelen van het juiste voornaamwoord aan een bepaald zelfstandig naamwoord onder de knie te krijgen.

In Cornips (2008) wordt het negeren van de regels voor de bepaling van geslacht vergeleken van de volgende groepen:

1. Nederlandstalige Nederlandse jongeren die eentalig zijn opgevoed
2. Jongeren van Turkse komaf die tweetalig worden/zijn opgevoed
3. Jongeren van Marokkaans afkomst die in het Berber en/of Arabisch en Nederlands zijn opgevoed
4. Jongeren die in het Engels en Nederlands zijn opgevoed.

Uit vergelijking van de data blijkt dat alle kinderen die tweetalig opgevoed zijn er voor kunnen kiezen om de regels voor de bepaling van geslacht te negeren, aangezien ze de regels weldegelijk beheersen. Toch komt het negeren van geslacht bij de tweede en derde groep aanzienlijk vaker voor in de leeftijdsgroepen tussen de 10 jaar en vijf maanden en 12 jaar en vijf maanden, dan bij de andere groepen, wat er op wijst dat we te maken hebben met de houdingen van sprekers. De jongeren trachten namelijk op deze wijze duidelijk te maken dat ze bij een bepaalde groep horen, of met bepaalde vrienden omgaan (Cornips 2008: 119).

Het multi-etnolect bij o.a. Nederlandse jongeren met een Marokkaanse en Turkse (linguïstische) achtergrond

Dorleijn en Nortier (2011) zoomen in op het multi-etnolect in ‘Multi-ethnolects: Kebabnorsk, Perkerdansk, Verlan, Kanakensprache, Straattaal, etc.’. Het multi-etnolect is wat men in de volksmond ook wel het Marokkaans accent noemt en dat vooral met jonge en mannelijke allochtonen geassocieerd wordt.

In Dorleijn en Nortier (2011) komt een vaste (en uitgebreide) definitie van het multi-etnolect naar voren, namelijk: het multi-etnolect is een linguïstische stijl die deel is van linguïstische praktijken van sprekers met meer dan twee verschillende etniciteiten en (daardoor) linguïstische achtergronden. Daarbij bevat het een ongewoon groot aantal eigenschappen van meer dan één taal en heeft het een duidelijke basistaal die meestal de dominante taal is van de maatschappij waarin het multi-etnolect gebruikt wordt. Dat we het hebben over een stijl in plaats van een taal komt doordat dit taalgebruik alleen in bepaalde situaties gebruikt wordt

door de sprekers. Hierdoor is hun functie beperkt: het kan alleen in bepaalde contexten ingezet worden om een bepaalde identiteit te construeren en uit te dragen.

Opgemerkt moet worden dat het multi-etnolect verband houdt met de moderniteit (want er is sprake van meer en meer massale migratie doordat de wereld relatief steeds kleiner wordt), maar het ook buiten het Westen bestaat.² Multi-etnolecten zijn typisch stadse fenomenen, wat veroorzaakt wordt door de urbanisatie, massa-immigratie en etnische diversiteit in de steden. De laatste jaren zijn er steeds meer onderzoeken gedaan waar meer aandacht is voor de sociale betekenis van de linguïstische eigenschappen, die in eerder onderzoek centraal stonden.³ Zo beperkte het eerste serieuze onderzoek naar stadse straattaal – gedaan door Appel (1999) – zich tot de lexicale elementen en constateerde de auteur dat deze straattaal alleen in informele situaties gebruikt kon worden.

Opgemerkt moet worden dat men het multi-etnolect verwacht bij ‘allochtonen’, maar dat deze term enige diversiteit kent en elke groep taalsprekers zo zijn eigen linguïstische achtergrond heeft. Het multi-etnolect wordt gevonden bij zowel Nederlandse jongeren van Marokkaanse en Turkse komaf, als bij ‘autochtone’ Nederlandse jongeren. Het Turks is beter bewaard gebleven binnen de Turkse gemeenschap, dan het Marokkaans-Berber en Marokkaans-Arabisch doordat de Marokkaanse gemeenschap linguïstisch verdeeld is. Daarbij komt de lage sociale status van beide talen, waardoor de Marokkaanse gemeenschap in Nederland vaker het multi-etnolect spreekt.

Dat de Marokkaanse fonologie ook door andere etnische groepen overgenomen wordt⁴ komt doordat de Marokkaanse gemeenschap in grotere mate openstaat voor invloeden van buitenaf en daardoor eerder herkend wordt door buitenstaanders. Het gebeurt tevens uit een gevoel van solidariteit met de groep sprekers van deze spreekstijl, of om door hen geaccepteerd te worden. Het aanzien van het Nederlands met de Marokkaanse fonologie speelt ook een rol: het wordt in veel gevallen ‘stoer’ genoemd door geïnterviewden. (Dorleijn en Nortier 2011). Daarbij is het opvallend is dat niet de Marokkaanse, maar Turkse gemeenschap het grootst is in Nederland. Daardoor kan dit verschijnsel niet verklaard worden door de omvang van beide groepen.

---

² Onder ‘het Westen’ versta ik West-Europa, Noord-Europa en de Verenigde Staten, waar het meeste onderzoek naar spreekstijlen van jongeren met een verschillende etniciteit gedaan is. Voorbeelden van multi-etnolecten buiten het Westen zijn te vinden in Kiessling en Mous (2004).

³ Zie ook het verschil tussen de structurele en etnografische benadering in de onderzoeksmethode

⁴ Dit komt naar voren in Nortier en Dorleijn (2008): niet alleen de jeugd met wortels in (overwegend) Islamitische landen (Turkije, Marokko), maar ook Nederlandse jongeren van Griekse komaf gebruiken het Marokkaans accent om een identiteit te construeren en uit te dragen.

Straattaal heeft tegenwoordig de status van een ‘interessante curiositeit’, denk bijvoorbeeld aan het Nationaal Dictee dat in deze taal gehouden werd.

Naast het verschil autochtoon/allochtoon, wordt er in Nederland ook een onderscheid gemaakt tussen de Randstad en het platteland. Hieronder zal ik literatuur bespreken waarin de vraag beantwoord wordt of de verschillende identiteiten die gepaard gaan met de verschillende omgevingen ook tot uiting komen in een verschillend taalgebruik.

Plat Amsterdams

De studie van Schatz (1986) heeft niet alleen als doel het beschrijven van het verschil tussen het Standaard Nederlands en het Plat Amsterdams, maar ook onderzoekt ze of er een variëteit in taalgebruik bestaat die veroorzaakt wordt door de volgende factoren: sociale status, de stilistisch aspecten, leeftijd en sekse.

Op basis van veertig gesprekken door sprekers van verschillende leeftijdsgroepen (20-25 en 50-55), blijken louter fonologische verschillen tussen het Standaard Nederlands en het Plat Amsterdams te bestaan. Het blijkt dat mannen vaker gebruik maken van gestigmatiseerde varianten, zoals ook uit ander onderzoek al eerder naar voren is gekomen. Sterker nog: er schijnt zelfs een heuse ‘mannenvariant’ en ‘vrouwenvariant’ te bestaan.

Jonge sprekers maken meer gebruik van de Plat Amsterdamse spreekstijl in hun spraak, dan oudere sprekers. Hetzelfde geldt voor het verschil tussen de sociale klassen: hoe lager de socio-economische klasse, hoe meer de spreker gebruik maakt van de stadse spreekstijl uit de hoofdstad.

Dat er weinig stilistische variatie gevonden is binnen het stadsdialect – in de informele situaties werd de gestigmatiseerde variant niet vaker gebruikt – komt mogelijk doordat in dit onderzoek er alleen natuurlijke spraakdata gebruikt worden, en door het relatief grotere prestige van het Plat Amsterdams. Hierdoor durven sprekers het Plat Amsterdams ook in meer formele situaties te gebruiken, of zelfs buiten Amsterdam.

Schatz (1986) onderzoekt verschillende variabelen, de medeklinkers: /a:/, /e:/, /(#)#s/, /l/ en de /r/ komen aan bod. Helaas gebruikt ze de woorden ‘dat’ en ‘niet’ niet in haar onderzoek, maar er is wel een ander woord dat eindigt op een /t/ te vinden in haar studie naar het Plat Amsterdams. ‘Pad’ wordt in het Standaard Nederlands als [pat] uitgesproken en in het Plat

Amsterdams als [pat].⁵ Dit heeft te maken met de palatalisatie van de /t/: er is een klankverschuiving, die tot stand komt doordat de klinker invloed uitoefent op de naburige medeklinker. Bij de uitspraak van de /t/ verschuift de uitspraak hierdoor meer naar het verharde gehemelte (ook wel: het palatum, vandaar deze term). Wat dit voor de klank van deze /t/ betekent? In een latere studie (Schatz 1987) schrijft ze weer over de /t/ aan het einde van het woord in het Plat Amsterdams: *“De n, de t en de s aan het eind van een woord of lettergreep worden zeer kort en afgebeten uitgesproken, waarbij niet alleen de tongpunt het verhemelte raakt, maar een veel groter gedeelte van de tong.”* Er lijkt dus geen sprake te zijn van /t/ deletie aan het einde van het woord in het Amsterdamse accent.

Het Nijmeegs stadsdialect

Er is in Nederland een gebied waarin de /t/ deletie vaker voorkomt en al valt Nijmegen niet in dit gebied, het ligt wel aan de rand van dit gebied (namelijk: boven de Waal). Van Hout (1989) leert ons verder dat /t/ deletie vooral bij oudere Nijmegenaren voorkomt, het deletieproces niet zo intens is als in bijvoorbeeld de Betuwe maar dat het er weldegelijk voorkomt.

In het onderzoek van Van Hout (1989) worden louter woorden als ‘vreemd’ of ‘gezakt’ gebruikt, waarbij de laatste letter (/t/) voorafgegaan wordt door een andere medeklinker. Toch valt er het een en ander te zeggen over de einddeletie van de /t/ in het Nijmeegs stadsdialect dat naar voren komt in het onderzoek van Van Hout (1989) en waarin hij proefpersonen teksten/woorden laat voorlezen. Het opvallende resultaat is dat op de gemiddeld 140 keren dat een woord uitgesproken is dat eindigt op een /t/, er per woord tussen de 0 en 25 keer einddeletie van de /t/ te ontdekken viel. De enige variabelen die Van Hout gebruikt als verklaring voor de variatie in het gebruik van het stadsdialect zijn sekse, beroepsgroep en leeftijd.

Verder constateert Van Hout dat het Nijmeegs dialect overeenkomt met het Plat Amsterdams: als men het spreekt, spreekt men het in het gros van de situaties. Toch zijn de meningen over het Nijmeegs niet erg positief te zijn, het zou ‘ordinairder’, ‘onbeschofter’, ‘gemener’ en ‘brutaler’ zijn geworden in de loop der tijd. Daarbij denkt 66% van de ondervraagden dat het Nijmeegs dialect zal verdwijnen.

---

⁵ Schatz (1986) plaatst het streepje boven de /t/, maar mij lukt het niet om deze letter te vormen in Word. Vandaar dat ik voor dit: /t/ alternatief heb gekozen

3. Onderzoeksvraag

Er zijn in Nederland verschillende groepen taalsprekers en dat resulteert in een verschillend gebruik van taal. Het is overduidelijk dat een CEO van Philips of premier Rutte er een ander vocabulaire en een andere fonologie op na houdt dan een Turkse bakker of een Hollandse slager. Naast deze klassenverschillen zijn er twee andere factoren die van invloed zijn op het taalgebruik van sprekers. Deze zijn aan bod gekomen in het theoretisch kader hierboven: de etnische achtergrond van een spreker, en de plaats waar deze spreker zich vestigt of vestigde, wat tot uiting komt in een multi-etnolect en respectievelijk het Plat Amsterdams en het Nijmeegs Stadsdialect.

De definitie van het multi-etnolect is al bij het Theoretisch Kader besproken en gegeven door Dorleijn en Nortier (2011): het multi-etnolect is een linguïstische stijl die deel uitmaakt van linguïstische praktijken van sprekers met meer dan twee verschillende etniciteiten en (daardoor) linguïstische achtergronden.

Multi-etnolecten bevatten een ongewoon hoog aantal eigenschappen van meer dan één taal, maar heeft het een duidelijke basistaal die meestal de dominante taal is van de maatschappij waarin het multi-etnolect gebruikt wordt. In dit geval is dat het Nederlands, met veel invloeden van het Marokkaans Arabisch en Berber, vooral – maar niet uitsluitend – op het gebied van de fonologie.

De functie van het multi-etnolect is beperkt; kan alleen in bepaalde contexten ingezet worden om een bepaalde identiteit te construeren en uit te dragen. Hierdoor spreken we over een spreekstijl in plaats van een taal, aangezien een taal in alle situaties door alle sprekers gebruikt kan worden.

Er is al onderzoek gedaan naar de verschillen tussen deze stadsvarianten en het Standaard Nederlands en de verschillen tussen het multi-etnolect en het Standaard Nederlands. Er is echter nog geen onderzoek gedaan, tenminste niet voor zover ik weet, naar de vraag of dit stadsdialect ook te vinden is bij sprekers met een niet-autochtone achtergrond in Nederland. Het zou een opvallende uitkomst zijn die enigszins voor de integratie van de Nederlanders van allochtone komaf zou pleitten. Het spreken van de stadsvariant laat zien dat het taalgebruik van de originele bewoners overgenomen wordt, wat op zijn minst op intens contact met deze groep wijst. Deze stelling vraagt echter om een ernstige nuance. Ten eerste is het voor bijvoorbeeld de Marokkaanse en Turkse gemeenschap in Nederland niet mogelijk om zich niet buiten deze respectievelijk Marokkaanse en Turkse gemeenschappen te

bewegen; situaties van taalcontact doen zich voor op het voetbalveld, in het uitgaansleven, de klas en het uitgaansleven. Dit taalcontact is een vereiste voor taalveranderingen door taalcontact, sterker nog: dit is de enige zekerheid die we hebben wat betreft taalveranderingen door taalcontacten (Thomason 2001;2004: 76). Dat er, mocht dat het resultaat zijn van dit onderzoek, een taalverandering plaats zou hebben gevonden bij de Nederlandse bevolking van niet-Nederlandse komaf, dan hoeft dat ook niet te betekenen dat deze groep op de sociale ladder geklommen is. Beide stadsdialecten lijken namelijk in enige mate klassengebonden te zijn. Het Plat Amsterdams wordt in grotere mate door de lagere sociale klassen gesproken dan door de hogere klassen. Bij het Nijmeegs Stadsdialect lijkt de situatie zo mogelijk nog erger: het wordt door de sprekers ervan als ‘ordinair’ beschouwd en ze menen dat het geen lang leven is beschonken.

De enige zekerheid die we hebben als er taalveranderingen waarneembaar zijn in het taalgebruik van Nederlandse jongeren in Nijmegen en Amsterdam met een Marokkaanse (linguïstische) achtergrond is dat er een taalcontact plaats heeft gevonden voordat deze verandering plaats kon vinden.

Alleen de /t/ deletie in de woorden ‘dat’ en ‘niet’ worden in dit onderzoek betrokken, en wel om drie redenen. Er is nog geen onderzoek gedaan naar de einddeletie van de /t/ bij woorden waar de /t/ voorafgegaan wordt door een klinker. Dit onderstreept trouwens ook het belang van mijn onderzoek: er is op dit (bijzonder specifieke) gebied nog geen onderzoek gedaan. Daarbij kan er op deze manier gericht onderzoek gedaan worden, aangezien de focus in het corpus op enkele woorden in plaats van een hele woordenlijst ligt. Daarnaast kan aan de hand van wat er al wel bekend is over het Nijmeegs Stadsdialect en het Plat Amsterdams een regionale invloed verwacht worden.⁶

Dit onderzoek zal dan ook de volgende vraag trachten te beantwoorden: is er sprake van deletie van de finale /t/ in het taalgebruik van Nederlandse jongeren met een Marokkaanse en Nederlandse (linguïstische) achtergrond in Nijmegen en Amsterdam, en als dit het geval is wordt dat dan veroorzaakt door regionale en/of door etnische invloeden?

---

⁶ De finale /t/ deletie is in Schatz (1986) behandeld: het komt niet voor het in Plat Amsterdams. Daarnaast weten we dankzij Van Hout (1989) ook dat de finale /t/ deletie wel voorkomt in het Nijmeegs Stadsdialect.

4. Onderzoeksmethode

Om de onderzoeksvraag te beantwoorden zal gebruik worden gemaakt van de fragmenten die er voor het ‘The Roots of Ethnolects’ project gemaakt zijn: in-group gesprekken tussen Nederlandse jongeren van Marokkaanse, Nederlandse en Turkse komaf (en daardoor bijbehorende linguïstische achtergronden) in Nijmegen en Amsterdam.

In mijn onderzoek zal ik me beperken tot de Nederlandse jongeren van Marokkaanse en Nederlandse komaf. Mijn selectie van de data ziet er als volgt uit.

	Uit Nijmegen en omgeving	Uit Amsterdam
Nederlandse jongeren van Nederlandse komaf	5x 6 min. gesprekstof	3x 10 min. gesprekstof
Nederlandse jongeren van Marokkaanse komaf (in Amsterdam (o.a.) een Marokkaans-Arabisch en in Nijmegen het Marokkaans-Berber als linguïstische achtergrond)	3x 10 min. gesprekstof	5x 6 min. gesprekstof

Doordat er niet van elke categorie evenveel verschillende gesprekken zijn opgenomen kom ik tot bovenstaande selectie. Ik ben er van overtuigd dat het gebruiken van het maximaal aantal gespreksdeelnemers van de verschillende gesprekken het onderzoek op deze manier representatiever maakt. De kans wordt immers kleiner dat we een ‘toevalstreffer’ hebben in onze zoektocht naar regionale en/of etnische invloeden op het taalgebruik, zodra het aantal proefpersonen stijgt.

Van alle deelnemers aan dit onderzoek is hun linguïstische achtergrond bekend, al weten we niet van alle sprekers welke talen ze spreken en met wie. Meer informatie hierover is hieronder te vinden onder de kop ‘onderzoeksdata’. In bovenstaande tabel is echter al duidelijk dat de Nederlanders van Marokkaanse komaf linguïstisch verdeeld zijn.

De resultaten zal ik weergeven in dezelfde vorm als Linda van Meel ooit in haar pilotstudie deed. Dat komt neer op een aparte tabel voor beide woorden en categorieën (acht stuks dus: etniciteit x plaats x woord), met daarin de volgende gegevens: titel van het bestand, begintijd

van het woord, code van spreker, plaats van spreker, taalachtergrond van spreker, annotatie, commentaar in script, /t/ deletie (wel = 1, niet = 0) en commentaar van mijzelf. Vervolgens leidt dit twee aparte figuren voor ‘dat’ en ‘niet’, waarin de einddeletie van de /t/ in alle vier de omstandigheden naar voren komt. Zodoende is op een overzichtelijke wijze duidelijk of de einddeletie van de /t/ tot stand komt door regionale en/of etnische invloeden.

De keuze voor de woorden ‘dat’ en ‘niet’ heeft als voordeel dat dit onderzoek zich zo beperkt tot een duidelijk omljnd gebied waar nog weinig over bekend is. Dat ik alleen de finale /t/ deletie bij autochtone Nederlandse jongeren en jongeren Marokkaanse (linguïstische) achtergrond onderzoek is wat arbitrair. Te verwachten valt dat het multi-etnolect⁷ in een minstens even grote mate te vinden is bij Nederlandse jongeren van Marokkaanse komaf als bij jongeren met dezelfde eigenschappen (Amsterdam/Nijmegen, 20 jaar) met een Turkse (linguïstische) achtergrond, zo niet in grotere mate. Dit komt doordat er meer eigenschappen van het Marokkaans in het multi-etnolect te vinden zijn, wat veroorzaakt wordt door een andere houding tegenover de Marokkaanse en Turkse talen en sprekers van deze talen. Marokkanen worden door geïnterviewden ‘stoer’ gevonden, Turken ‘saai’ en het Nederlands met de Marokkaanse fonologie ‘leuker’.⁸ Daarnaast is het Turks beter bewaard gebleven binnen de Turkse gemeenschap, dan het Marokkaans-Berber en Marokkaans-Arabisch, aangezien deze gemeenschap linguïstisch verdeeld is en dus vaker gebruik maakt van het Nederlands.

Er bestaat in de sociolinguïstiek een onderscheid tussen twee verschillende benaderingen, waarvan één niet kan bestaan zonder de ander. De twee benaderingen lijken op het eerste gezicht binair, maar zijn in feite complementair.

De structurele benadering omvat het in kaart brengen van linguïstische eigenschappen van een taalvariant, zoals de prosodie, het lexicon en de grammatica. Er bestaat echter een gevaar dat binnen deze benadering de nadruk teveel komt te liggen op de fouten en afwijkingen van de variant op de standaardtaal, waardoor het in zijn eentje een ietwat gebrekkige aanpak is.

De etnografische benadering biedt uitkomst, aangezien het de sociale betekenis van de variant tracht bloot te leggen. Taalgebruik wordt in deze benadering beschouwd als een manier waarop jonge immigranten zichzelf kunnen positioneren in de maatschappij. De

---

⁷ De definitie van het multi-etnolect is te vinden onder de onderzoeksvraag.

⁸ Zie voor meer informatie hierover ook Dorleijn en Nortier (2011)

etnografische benadering neemt het taalgebruik van tweetalige en oorspronkelijke sprekers als onafhankelijke variabelen, die geanalyseerd worden in een lokaal systeem van linguïstische contrasten in een lokale gemeenschap van taalsprekers (Quist 2008). Het gaat, kortom, verder waar de structurele benadering ophoudt en stelt de volgende vraag: wat betekent dit verschil in taalgebruik, nu we het hebben vastgesteld?

In dit onderzoek zal ik gebruik maken van beide benaderingen. De structurele benadering is nodig om de einddeletie van de /t/ te plaatsen binnen de regionale ofwel de stadse jeugdige manier van spreken. In beide gevallen is de einddeletie een manier om een identiteit te construeren en uit te dragen, wat overeenkomt met andere gevallen van afwijkend taalgebruik in Cornips (2008) en Nortier en Dorleijn (2011).⁹ Het is hierdoor van groot belang om niet alleen het fenomeen einddeletie te onderzoeken en te plaatsen binnen een regionale of etnische invloedsfeer, maar het ook te verbinden aan een bepaalde groep taalsprekers, hun (geconstrueerde) identiteit en de sociale betekenis die deze deletie daardoor krijgt.

---

⁹ Merk op dat we in dit onderzoek geen lexicaal of grammaticaal element van de stadse jeugdige manier van spreken of de regionale variant onderzoeken (zoals in het onderzoek van Cornips), maar een prosodisch element. Dorleijn en Nortier (2008) onderzochten omschreven weliswaar ook de fonologische verschillen tussen het Standaard Nederlands en het MFD, maar lieten ook de structurele en syntactische verschillen aan bod komen.

5. Onderzoeksdata

Ik heb voor dit onderzoek gebruik kunnen maken van het materiaal dat op dit moment ook door Linda van Meel gebruikt wordt voor haar promotieonderzoek. Het betreffen opgenomen gesprekken, die eigendom zijn van de leden van het ‘The Roots of Ethnolect’ project. De gesprekken die ik geanalyseerd heb vonden altijd plaats binnen één etnische groep (Nederlandse jongeren van Nederlandse, Turkse of Marokkaanse kom af) en spelen zich af in een informele setting, al zijn er voor dit project ook gesprekken tussen verschillende groepen sprekers gebruikt. Het betreffen gesprekken tussen jongeren in en uit de omgeving van Nijmegen en Amsterdam en zijn ook wat dat betreft weer ‘ingroup’; het zijn gesprekken tussen jongeren uit dezelfde stad. Er is voor elke van de zes categorieën (stad en etniciteit) voor meer dan drie uur aan materiaal verzameld en getranscribeerd met behulp van het programma Elan.

De linguïstische achtergronden van alle sprekers zijn bekend. Voor de Nederlandse jongeren van Nederlandse komaf geldt dat ze Nederlands en Engels spreken, op Ernst Bart uit Amsterdam (zijn code is A20D04 en hij spreekt ook Duits en Frans) en Michiel uit Nijmegen (zijn code is N20D04 en hij spreekt alleen maar Nederlands) na. Van de jongens uit Amsterdam weten we dat ze alleen maar Nederlands spreken met vrienden of familie, van de jongens uit Nijmegen ontbreekt deze informatie. Al lijkt er geen reden om te vermoeden dat ze andere talen dan het Nederlands spreken met familie: Frans en Duits worden immers ook op de middelbare school onderwezen. Tenzij een van de jongens uit Nijmegen natuurlijk bevriend is met iemand die geen Nederlands spreekt en ze op bv. het Engels aangewezen zijn. Er is een opvallend verschil wat betreft de linguïstische achtergronden van de Nederlandse jongeren van Marokkaanse komaf uit Amsterdam en Nijmegen. Van de jongens uit Amsterdam weten we dat ze haast allemaal een Marokkaans-Arabische taalachtergrond hebben. Alleen van Adil (A20M03) is zijn taalkennis en taalprofiel onbekend, maar weten we dat hij naast het Marokkaans-Arabisch ook het Marokkaans-Berber als taalachtergrond heeft. Het is jammer dat voor deze uitzondering niet meer informatie beschikbaar is.

De rest van de jongens spreken naast het Marokkaans-Arabisch allemaal Nederlands en Engels. Mourad (A20M05) beheerst daarnaast ook het Frans en Spaans en Abdel Aziz (A20M04) spreekt ook Duits.

Abdel Aziz spreekt net als Mourad Marokkaans-Arabisch en Nederlands met zijn gehele familie. Mourad spreekt deze talen ook met Marokkaanse vrienden, al spreekt hij met andere

vrienden Nederlands en Engels. Abdel Aziz spreekt met zijn vrienden Nederlands en Samuel spreekt met iedereen in het Nederlands.

De jongens van Marokkaanse komaf uit Nijmegen spreken daarentegen allemaal naast het Nederlands Berber en hebben dan ook het Marokkaans-Berber als taalachtergrond. Youssef (N20M05) spreekt als enige geen Engels, de rest van de jongens wel. Hun taalprofiel is onbekend.

Dagelijkse onderwerpen komen aan bod in de fragmenten doordat de krant wordt besproken, of omdat de jongens elkaar uit de regio kennen. Zo wordt het uitgaansleven van de twintigjarige jongens (alle deelnemers zijn 20 jr.) doorgenomen, hun schoolcarrière, de favoriete en minder favoriete voetbalclubs, maar vertellen ze ook sterke verhalen aan elkaar.

Het spreekt voor de legitimiteit voor dit onderzoek dat de jongeren aan het woord zijn gelaten en de onderzoeker zich zo veel mogelijk op de achtergrond heeft gehouden. Op deze manier blijven de gesprekken zo natuurlijk mogelijk, al is het in een wat geforceerde setting. De jongens hebben namelijk door dat hun gesprekken opgenomen worden en zijn – neem ik aan – voor een onderzoek benaderd en betaald. Zo zal deze data nooit hetzelfde niveau van ‘natuurlijkheid’ benaderen als dat van commentaren op of van de liederen die bijvoorbeeld op Youtube te vinden zijn. Al valt te stellen dat op deze manier de beste omstandigheden zijn geschapen in een minder wenselijke conditie.

6. Verwachtingen

Hieronder zal ik de mogelijke uitkomsten van dit onderzoek bespreken. Onderstaande verwachtingen legitimeren het onderzoek: als een of meerdere onderstaande hypothesen juist of onjuist blijken te zijn zijn we meer te weten gekomen over de regionale en etnische invloeden op het taalgebruik van jongeren in Nijmegen en Amsterdam.

Onderstaande verwachtingen baseer ik op eerder onderzoek (Schatz 1986, Van Hout 1989 en Nortier en Dorleijn 2011). Om de bevindingen van dit onderzoek nog eens samen te vatten:

- De finale /t/ deletie komt niet voor in het Standaard Nederlands
- De finale /t/ deletie komt niet voor in het Plat Amsterdams
- De finale /t/ deletie komt wel voor in het Nijmeegs stadsdialect, al is het slechts onderzocht in woorden waar de finale /t/ voorafgegaan wordt door een andere medeklinker en heeft daardoor in mindere mate een voorspellende functie voor dit onderzoek.
- De finale /t/ deletie is niet gevonden in de etnische variant of spreekstijl.

1. De finale /t/ deletie is gebonden aan het Nijmeegs Stadsdialect
Zodra blijkt dat de einddeletie van de /t/ plaatsgebonden is, dan hebben we vastgesteld dat we met een regionale invloed te maken hebben en kunnen we de etnische invloed op het taalgebruik uitsluiten wat betreft deze fonologische eigenschap. Dit zou de uitkomst zijn zodra blijkt dat jongeren, ongeacht etniciteit en linguïstische achtergrond, in één stad even vaak de /t/ niet uitspreken. Het is aan de hand van het onderzoek van Schatz (1986) en Van Hout (1989) waarschijnlijker dat deze deletie wel te vinden is in het Nijmeegs Stadsdialect en niet in het Plat Amsterdams.¹⁰

2. Taalverandering door taalcontact: scenario 1.
Het is mogelijk dat de finale /t/ deletie in mindere (maar absoluut enige) mate aanwezig is bij Nederlandse jongeren met een Nederlandse achtergrond, dan bij jongeren met een Marokkaanse (linguïstische) achtergrond. Erg waarschijnlijk is dat echter niet, aangezien de

---

¹⁰ Zie het Theoretisch Kader: Plat Amsterdams en Nijmeegs Stadsdialect

finale /t/ deletie al langer in Nederland voorkomt en niet teweeg gebracht is door de groep Nieuwe Nederlanders. In elk geval zou het overmatig gebruik van het Nijmeegs Stadsdialect – waar de finale /t/ deletie uit voorkomt – bij de Nederlandse jongeren met een Marokkaanse (linguïstische) achtergrond een opvallend verschijnsel zijn.

3. Taalverandering door taalcontact: scenario 2.

Een andere mogelijke uitkomst is dat de finale /t/ deletie in mindere (maar absoluut enige) mate aanwezig is bij Marokkaanse jongeren met een Nederlandse achtergrond, dan bij jongeren met een Nederlandse afkomst. Het niet uitspreken van de /t/ hoort bij het taalgebruik van de originele sprekers (Van Hout 1989), en zou in dit geval in beperkte mate overgenomen zijn door de Marokkaanse gemeenschap. Dit zou er op wijzen dat de relatieve ‘nieuwkomers’ het stadsdialect ook spreken, al is het in mindere mate. Dit zou tot de conclusie leiden dat de finale /t/ deletie plaatsgebonden is, en in beperkte mate etnisch bepaald.

4. De finale /t/ deletie is etnisch gebonden.

Als uit de analyse van de gevoerde gesprekken blijkt dat er in een stad enkel sprekers van één komaf en met één linguïstische achtergrond de /t/ niet uitspreken aan het einde van een woord, dan kunnen we met zekerheid stellen dat het etnisch bepaald is of iemand wel of niet de finale /t/ uitspreekt.

Dit zouden de sprekers kunnen doen om een bepaalde identiteit te construeren. Deze conclusie zou aan kracht winnen als dit het geval is in beide steden, al wijst het gedane onderzoek van Schatz (1986) er niet op dat de finale /t/ niet uitgesproken wordt in het Plat Amsterdams.

Het valt met enige redelijkheid te verwachten dat de Nederlandse jongeren met een Nederlandse achtergrond uit Nijmegen de /t/ vaker of minstens even vaak niet uitspreken dan de jongeren met een Marokkaanse achtergrond in dezelfde stad, aangezien het een linguïstische eigenschap van het Nijmeegs Stadsdialect en niet van het Marokkaans-Berber is.

7. Resultaten

Hieronder zijn de resultaten te vinden van mijn onderzoek waarmee bepaald kan worden of we met een regionale invloed of etnische invloed te maken hebben.

Finale /t/ deletie ‘dat’ per uitgesproken ‘dat’

Plaats	Nederlandse jongeren van Nederlandse komaf	Nederlandse jongeren van Marokkaanse komaf (in Amsterdam (o.a.) een Marokkaans-Arabisch en in Nijmegen een Marokkaans-Berbers linguïstische achtergrond)
Amsterdam	12/60 (20%)	11/80 (13.75)
Nijmegen	58/148 (39.1%)	21/106 (19.4%)

Finale /t/ deletie in niet’ per uitgesproken ‘niet’

Plaats	Nederlandse jongeren van Nederlandse komaf	Nederlandse jongeren van Marokkaanse komaf (in Amsterdam (o.a.) een Marokkaans-Arabisch en in Nijmegen een Marokkaans-Berbers linguïstische achtergrond)
Amsterdam	0/28 (0.0%)	0/58 (0.0%)
Nijmegen	16/74 (21.6%)	29/100 (29.0%)

Hetgeen het eerste in het oog springt in bovenstaande figuren is dat er in Amsterdam (ongeacht de (linguïstische) achtergrond van de sprekers!) geen einddeletie van de /t/ in het woord ‘niet’ voorkomt en bij ‘dat’ wel. De deletie van de finale /t/ bij het woord ‘dat’ komt in Amsterdam in minder mate voor dan in Nijmegen, al is er geen significant verschil. Het significantieniveau is namelijk kleiner dan 0.05, zoals uit de uitdraai van het programma SPSS 16 - dat gebruikt is om het significantieniveau te bepalen – hieronder af te lezen valt.

	Verskil in /t/ deletie bij 'dat' tussen Amsterdam en Nijmegen ongeacht de etnische en linguïstische achtergrond van sprekers
Mann-Whitney U	25.500
Wilcoxon W	53.500
Z	-1.203
Significantie	.229
Exact Sig. [2*(1-tailed Sig.)]	.246 ^a

Verder valt uit de figuur af te lezen dat jongeren uit Nijmegen met een Marokkaanse (linguïstische) achtergrond vaker de /t/ niet uitspreken in 'niet' dan de jongeren uit dezelfde stad met een Nederlandse (linguïstische) achtergrond. Dit is niet wat verwacht werd aan de hand van de literatuur; de /t/ deletie is een linguïstische eigenschap van het Nijmeegs Stadsdialect (Van Hout 1989) en niet van het multi-etnolect (o.a. Dorleijn en Nortier 2011). Het verschil tussen de finale /t/ deletie bij de Nederlandse jongeren uit Nijmegen met een Marokkaanse en Nederlandse (linguïstische) achtergrond is echter niet significant. Het significantieniveau is namelijk 0.098 en dat is groter dan 0.05, waardoor het verschil niet significant is. Onderstaande tabel is weer een uitdraai van het programma SPSS 16.

	Verskil in /t/ deletie bij 'niet' in Nijmegen wat betreft de linguïstische achtergronden van sprekers
Mann-Whitney U	6.000
Wilcoxon W	27.000
Z	-1.654
Significantie	.098
Exact Sig. [2*(1-tailed Sig.)]	.126 ^a

Het verschil in finale /t/ deletie in zijn geheel – dus ongeacht etnische en daarmee gepaard gaande linguïstische identiteit – tussen de hoofdstad en Nijmegen is wel significant als we kijken naar de totale deletie bij de woorden 'dat' en 'niet'. Het significantieniveau is immers kleiner dan 0.05.

	Het verschil in /t/ deletie tussen Amsterdam en Nijmegen voor beide woorden, ongeacht de etnische en linguïstische achtergrond van sprekers
Mann-Whitney U	62,500
Wilcoxon W	167,500
Z	-3,002
Significantie	,003
Exact Sig. [2*(1-tailed Sig.)]	,002 ^a

We kunnen nu dus met zekerheid stellen dat we met een regionale invloed te hebben en niet met een etnische invloed. Zelfs het verschil tussen de Nederlandse jongeren met een Marokkaanse (linguïstische) achtergrond en met een Nederlandse (linguïstische) achtergrond uit Nijmegen wat betreft de /t/ deletie in ‘dat’ is niet significant, zoals uit onderstaand figuur blijkt. Het significantieniveau is namelijk niet kleiner dan 0.05 maar 0.307.

	Verskil in /t/ deletie bij ‘dat’ in Nijmegen tussen Nederlandse jongeren met een Marokkaanse (linguïstische) achtergrond en Nederlandse (linguïstische) identiteit
Mann-Whitney U	9,500
Wilcoxon W	24,500
Z	-1,021
Significantie	,307
Exact Sig. [2*(1-tailed Sig.)]	,329 ^a

Hoewel het dus niet voor ‘dat’ opgaat, lijkt er in zijn geheel wel een significant verschil te zijn in het niet uitspreken van de /t/ in ‘dat’ en ‘niet’ tussen Amsterdamse en Nijmeegse jongeren en spreken we over een regionale invloed. Er is ook geen significant verschil tussen de beide etnische groepen in Nijmegen wat betreft de finale /t/ deletie voor ‘dat’ en ‘niet’. Dit wijst er op dat we kunnen uitsluiten dat er wat betreft etniciteit en de daarmee gepaarde linguïstische achtergrond geen onderscheidt wordt gemaakt in de mate waarin het Nijmeegs Stadsdialect gesproken wordt.

Hieronder zal ik naar een verklaring zoeken waarom er geen significant verschil is tussen Nijmegen en Amsterdam wat betreft de finale deletie van /t/ bij ‘dat’.

8. Interpretatie

De resultaten lijken in beperkte mate met de gestelde verwachtingen overeen te komen. De finale deletie van /t/ in het woord ‘niet’ komt niet voor in Amsterdam, en de deletie komt in mindere mate voor bij het woord ‘dat’, al is het verschil niet significant. Dit vraagt om een verklaring, aangezien dit niet overeen komt met hetgeen wat in de literatuur te vinden is.

Wat opviel tijdens het analyseren van de data is dat de jongeren uit Amsterdam haast uitsluitend de /t/ niet uitspreken in ‘dat’ als deze voorafging aan ‘is’. Hiermee werd de uiting ‘da’s’ geconstrueerd wat als geaccepteerd wordt beschouwd in het Plat Amsterdams. Dit onderbouw ik met onderstaande figuur, waarin het aantal maal dat er sprake was van /t/ deletie in ‘dat’ vergeleken werd met het aantal keren dat dit kwam doordat deze ‘dat’ voorafging aan ‘is’.

	Nederlandse jongeren met een Nederlandse (linguïstische) achtergrond	Nederlandse jongeren met een Marokkaanse-Berber in Nijmegen en Arabisch in Amsterdam (linguïstische) achtergrond
Amsterdam	11/12 (91,6%)	11/11 (100%)
Nijmegen	38/58 (65,5%)	12/20 (60%)

Er is geen significant verschil tussen Amsterdam en Nijmegen wat betreft de /t/ deletie bij ‘dat is’. Dit zou er op wijzen dat deze uiting ook geaccepteerd is in het Nijmeegs Stadsdialect

	Verskil in /t/ deletie in ‘dat is’ tussen Amsterdam en Nijmegen ongeacht (linguïstische) achtergrond van sprekers
Mann-Whitney U	27.500
Wilcoxon W	55.500
Z	-.741
Significantie	.459
Exact Sig. [2*(1-tailed Sig.)]	.475 ^a

Een significant verschil is er echter wel tussen beide steden wat betreft de andere (niet-‘dat is’) deletie van de /t/ in ‘dat’, ongeacht de etnische en linguïstische achtergrond van de sprekers. Er is slechts één uiting in het taalgebruik van de Amsterdamse jongeren in dit onderzoek bekend waarin de /t/ niet uitgesproken werd in ‘dat’ en deze ‘dat’ niet voorafging aan ‘is’. In het taalgebruik van de jongeren uit Nijmegen zijn hier maar liefst 28 gevallen van gevonden, waardoor deze uitkomst al enigszins te verwachten was.

	Vershil tussen Amsterdam en Nijmegen wat betreft de /t/ deletie bij ‘dat’ in andere constructies dan ‘dat is’, ongeacht de etnische en linguïstische achtergrond van sprekers
Mann-Whitney U	10.000
Wilcoxon W	38.000
Z	-2.733
Significantie	.006
Exact Sig. [2*(1-tailed Sig.)]	.008 ^a

Opgemerkt moet worden dat er ook geen significant verschil is tussen sprekers met een Marokkaanse (linguïstische) achtergrond en Nederlandse (linguïstische) achtergrond in Nijmegen wat betreft de /t/ deletie bij ‘dat’ in andere constructies dan ‘dat is’. Hierdoor lijken we met zekerheid nog steeds te kunnen spreken over een regionale invloed op de /t/ deletie en niet van een etnische invloed. Zoals uit onderstaande figuur duidelijk wordt is het significantieniveau namelijk groter dan 0.05.

	Vershil tussen sprekers met een Marokkaanse en Nederlandse (linguïstische) achtergrond uit Nijmegen wat betreft de /t/ deletie bij ‘dat’ in andere constructies dan ‘dat is’
Mann-Whitney U	10.000
Wilcoxon W	25.000
Z	-.939
Significantie	.348
Exact Sig. [2*(1-tailed Sig.)]	.429 ^a

Er is in Amsterdam slechts één uiting waarin de finale /t/ niet uitgesproken werd als deze ‘dat’ niet voor ‘is’ kwam en deze ziet er als volgt uit volgens het transcript dat is gemaakt voor het project ‘Roots of ethnolects’:

A20D05: “(...) dat*x ik ‘m wou helpen.”

Deze uiting staat zoals hierboven genoteerd in de data die ik voor mijn onderzoek heb gekregen, maar ik heb begrepen dat deze data alleen op de syntaxis en niet op de fonologie is gecontroleerd. De uiting ziet er bij nadere bestudering namelijk als volgt uit:

A20D05: “(...) da’k ‘m wou helpen.”

Nader onderzoek zou moeten bepalen of het construeren van de uiting ‘da’k’ vaker voorkomt in het Plat Amsterdams en of er een verband bestaat in dit stadsdialect tussen de /t/ deletie in ‘dat’ en aan welk woord het voorafgaat.

Daarbij valt er het een en ander op te merken over welke functie ‘dat’ en ‘niet’ hebben in het taalgebruik van de jongeren. ‘Niet’ kan als zelfstandig voornaamwoord functioneren (‘Met deze niet zijn deze papieren vastgemaakt.’), maar ook als bijwoord: dan zegt het iets over het gezegde, een bijvoeglijk naamwoord of een ander naamwoord (‘Hard lopen kan hij niet’). Een niet heel opmerkelijk resultaat is dat ‘niet’ geen enkele keer als zelfstandig naamwoord gebruikt is door alle groepen sprekers.

‘Dat’ kan op twee manieren gebruikt worden. Als relatief pronomen of betrekkelijk voornaamwoord, in dat geval verbindt het verschillende zinsdelen, zoals in: ‘Hij vertelde over het goede plan dat hij ’s nachts bedacht had.’ De tweede manier is als aanwijzend voornaamwoord en in dat geval verwijst het naar iets buiten de zin en is zelfstandig (‘Ik houd van pizza. Dat vind ik lekker.’) of naar iets binnen dezelfde zin en is niet-zelfstandig (‘Dat meisje is mooi.’). Het verschil tussen de beide woorden is *Deiktisch*: het één wijst iets aan (iets tastbaars of een concept als ruimte, plaats of tijd) en het ander doet dat niet.

Uit onderstaande figuren wordt duidelijk of het uitmaakt wat betreft de finale /t/ deletie welke functie ‘dat’ vervult in de zin. Hieronder wordt namelijk het aantal keer dat ‘dat’ functioneert als betrekkelijk voornaamwoord en de /t/ niet uitgesproken werd vergeleken met het totaal aantal keren dat er sprake was van /t/ deletie bij ‘dat’.

	Nederlandse jongeren met een Nederlandse (linguïstische) achtergrond	Nederlandse jongeren met een Marokkaanse-Berber in Nijmegen en Arabisch in Amsterdam (linguïstische) achtergrond
Nijmegen	10/58 (17.2%)	1/20 (5%)
Amsterdam	2/12 (16.6%)	1/11 (9%)

Nu is het de vraag of er een significant verschil bestaat tussen de functies die ‘dat’ kan hebben wat betreft de finale /t/ deletie. SPSS 16 geeft de volgende uitkomst, die veel minder dan 0.05 is en daarom significant.

	Vershil in /t/ deletie bij ‘dat’ door alle groepen sprekers, afhankelijk van de functie die ‘dat’ heeft
Mann-Whitney U	34,000
Wilcoxon W	205,000
Z	-4,141
Significantie	3.46508133288012E-5
Exact Sig. [2*(1-tailed Sig.)]	,000 ^a

Dat de deletie van /t/ aanzienlijk minder vaak voorkomt als het functioneert als een betrekkelijk voornaamwoord kan er ook mee te maken hebben dat ‘dat’ minder vaak gebruikt wordt om zinnen te verbinden in plaats van om naar zaken binnen of buiten de zin te verwijzen. In onderstaande figuur wordt duidelijk hoe vaak ‘dat’ functioneert als betrekkelijk voornaamwoord ten opzichte van het totaal gebruikte aantal maal ‘dat’.

	Nederlandse jongeren met een Nederlandse (linguïstische) achtergrond	Nederlandse jongeren met een Marokkaanse-Berber in Nijmegen en Arabisch in Amsterdam (linguïstische) achtergrond
Amsterdam	9/60 (15%)	16/80 (20%)
Nijmegen	55/148 (37.1%)	31/106 (29.4%)

Dit kan ook het hierboven berekende significantieniveau verklaren wat betreft het verschil tussen de /t/ deletie in ‘dat’ als ‘dat’ als betrekkelijk voornaamwoord functioneert, vergeleken met de conditie waarin ‘dat’ dat niet doet. Deze is om precies te zijn 3.46508133288012E-5. De vraag is wat we hebben aan deze uitkomst, aangezien de hoeveelheid data die gebruikt is zeer beperkt is. Een onderzoek op grotere schaal naar de /t/ deletie in ‘dat’ bij de verschillende functies van ‘dat’ zou uitkomst bieden.

9. Conclusie

Dit onderzoek is gedaan om een antwoord op de volgende vraag te beantwoorden: is er sprake van deletie van de finale /t/ in het taalgebruik van Nederlandse jongeren van Marokkaanse en Nederlandse afkomst in Nijmegen en Amsterdam, en als dit het geval is wordt dat dan veroorzaakt door regionale en/of door etnische invloeden?

Er is geen significant verschil in het taalgebruik van jongeren uit Amsterdam en Nijmegen wat betreft de finale /t/ deletie in 'dat'. Bij het woord 'niet' is dit overduidelijk wel het geval, aangezien de /t/ in 'niet' altijd werd uitgesproken door de Amsterdamse jongeren en 35 keer niet door de Nijmeegse jongeren.

Dat er geen significant verschil lijkt te zijn bij de /t/ deletie in 'dat' tussen het taalgebruik van Amsterdamse en Nijmeegse jongeren komt doordat de uiting 'da's' in plaats van 'dat is' geaccepteerd lijkt in zowel het Plat Amsterdams als het Nijmeegs Stadsdialect. Het verschil in /t/ deletie in 'dat' bij andere constructies dan 'da's' is wel significant. Nader onderzoek zou moeten bepalen of deze uiting elders in het land ook voorkomt en of er een verband bestaat tussen de /t/ deletie in 'dat' en aan welk woord 'dat' voorafgaat. Tot op heden lijkt er genoeg reden om een dergelijk verband te vermoeden, aangezien de /t/ deletie in het Plat Amsterdams haast uitsluitend bij een dergelijke constructie voorkwam.

Een andere verklaring die aan bod is gekomen in mijn onderzoek is de functie die 'dat' in een zin kan hebben, namelijk als betrekkelijk voornaamwoord (om zinnen te verbinden) of als aanwijzend voornaamwoord (in dat geval verwijst het naar iets). Er is een significant verschil gevonden tussen de functies die 'dat' heeft in het taalgebruik van alle jongeren en de /t/ deletie. Opgemerkt moet worden dat er voor dit onderwerp te weinig data beschikbaar is om deze stelling te onderbouwen. Een vervolgonderzoek hiernaar zou een groter corpus moeten gebruiken, waarin 'dat' vaker gebruikt wordt als betrekkelijk voornaamwoord en de uitkomst representatiever is.

Er is geen significant verschil gevonden tussen de verschillende groepen sprekers in één stad. Dit betekent dat de etnische achtergrond op deze linguïstische eigenschap geen invloed uitoefent en dat de Nederlandse jongeren met een Marokkaanse (linguïstische) achtergrond het stadsdialect hebben overgenomen. Daarnaast zijn er wel significante verschillen gevonden voor het verschil in de /t/ deletie in 'niet', in 'dat' en 'niet' als één variabele en in alle situaties dat 'dat' niet voorafging aan 'is' tussen het taalgebruik van Amsterdamse en Nijmeegse

jongeren (ongeacht hun etnische achtergrond). Hierdoor kunnen we met zekerheid stellen dat we met een regionale invloed te maken hebben en niet met een etnische invloed wat betreft de /t/ deletie in 'dat' en 'niet'.

10. Terugblik

Ik heb het geluk gehad dat ik veel hulp heb gehad van Linda van Meel van de RU uit Nijmegen. Niet alleen heeft ze me voorzien van de onderzoeksdata, wat me de tijd en moeite heeft bespaard om deze te verzamelen, maar mij ook een zetje in de goede richting gegeven. Door haar onderzoeksvoorstel kon ik heel gericht onderzoek doen en was er al direct bij mij de verwachting dat mijn onderzoek iets bij zou kunnen dragen aan wat bekend is over het taalcontact in Nederland. Dit was niet het geval geweest als ik een keurig overzicht had gegeven van wat bekend is over het taalcontact in Nederland en dat had vergeleken met een situatie in het buitenland. Hierdoor is mijn keuze op dit onderzoek met deze vraagstelling gevallen.

Dat de /t/ deletie in ‘dat’ bij Amsterdamse jongeren voorkomt was niet iets wat ik op voorhand verwachte aan de hand van de literatuur. Het heeft er echter wel voor gezorgd dat mijn onderzoek uitdagender werd en in de toekomst hopelijk een basis zal vormen voor nader onderzoek naar de constructie van ‘da’s’ in het Plat Amsterdams en andere dialecten die in Nederland worden gesproken.

De data die ik heb gebruikt kan daarbij ook door sociologen gebruikt worden om een beeld te krijgen van de belevingswereld van twintigjarige jongens uit Amsterdam en Nijmegen. De jongeren spreken vrijuit over hun uitgaansleven, sport en hun houding tegenover het andere geslacht zodra de onderzoeker de ruimte verlaat. En dat is gelukkig dikwijls het geval.

11. Literatuur

- Cornips 2008** Cornips, L. Loosing grammatical gender in Dutch: The result of bilingual acquisition and/or an act of identity?. In: *International Journal of Bilingualism* 12 (2008), p.105 -124
- Dorleijn & Nortier 2011** Dorleijn, Margreet en Jacomine Nortier. Multi-ethnolects: Kebabnorsk, Perkerdansk, Verlan, Kanakensprache, Straattaal, etc. 32 p. Nog te verschijnen
- Kiessling & Mous 2004** Kießling, Roland en Maarten Mous. Urban Youth Languages in Africa. In: *Anthropological Linguistics* 46, 3 (2004), p. 303-341.
- Nortier & Dorleijn 2011** A Moroccan accent in Dutch: A sociocultural style restricted to the Moroccan community? In: *Anthropological Linguistics* 46, 3 (2004), p. 125-142.
- Quist 2008** Sociolinguistic approaches to multiethnolect: Language variety and stylistic practice. In: *Anthropological Linguistics* 46, 3 (2004), p. 43-61.
- Schatz 1986** Schatz, H.F. *Plat Amsterdams in its social context: a sociolinguistic study of the dialect of Amsterdam*. Amsterdam : P.J. Meertens-Instituut voor Dialectologie, Volkskunde en Naamkunde van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen
- Schatz 1987** Schatz, H.F. *Lik op stuk: Het dialect van Amsterdam*. 's-Gravenhage: Uitgeverij BZZTôH 1987.
- Thomason 2004** Thomason, S. G. *Language Contact*. Edingburgh: Edingburgh University Press Ltd 2001.
- Van Hout 1989** Van Hout, R. *De structuur van taalvariatie: een sociolinguistisch onderzoek naar het stadsdialect van Nijmegen*. Dordrecht: Foris Publications 1989.

12. Bijlagen

Bijlage 1: Data D-D Amsterdam ‘dat’

Bijlage 2: Data M-M Amsterdam ‘dat’

Bijlage 3: Data D-D Amsterdam ‘niet’

Bijlage 4: Data M-M Amsterdam ‘niet’

Bijlage 5: Data D-D Nijmegen ‘dat’

Bijlage 6: Data M-M Nijmegen ‘dat’

Bijlage 7: Data D-D Nijmegen ‘niet’

Bijlage 8: Data M-M Nijmegen ‘niet’